

досвід працівників; технічна документація; економічна інформація; права власності на продукцію інтелектуальної праці; програмне, інформаційне та ін. забезпечення комп'ютерних інформаційних систем; наукомісткі вироби та послуги, технології їх виробництва; засвідчена сертифікатами відповідність підприємства і його продукції міжнародним стандартам, наприклад, ISO 9000, ISO 14000; засоби комунікації та зв'язку, інформаційні системи та технології управління; корпоративна культура і соціально-психологічний клімат на підприємстві та у його підрозділах; налагоджені зв'язки з економічними контрагентами, а також представниками контактних аудиторій, налагоджена і перевірена часом збутова мережа; імідж та ділова репутація тощо.

Оцінка інформаційного потенціалу підприємства необхідна для регулювання податку на прибуток та обсягу амортизаційних відрахувань, збільшення ринкової вартості тощо. Однак у більшій мірі це потрібно для визначення перспектив розвитку і оптимізації вибору конкретних його напрямків.

З цих позицій інформаційний потенціал слід розглядати як органічне поєднання наявних інформаційних ресурсів і здатностей до їх реалізації. Ресурсна частина характеризує стан інформаційного оснащення розвитку підприємства, його якісний і кількісний стан. Компетентнісна частина характеризує здатність до реалізації можливостей розвитку, які випливають з наявного інформаційного оснащення. З урахуванням цього слід визначати і структуру і складові інформаційного потенціалу підприємства, обґрунтовувати критерії та система показників за якими слід вести оцінку окремих складових, а також методичний підхід до їх комплексної оцінки, з метою формування управлінських рішень щодо розвитку підприємства.

Література

1. Фигурнов Э. Потенциал предприятия социалистического общества / Э. Фигурнов / Самообразование. – 1982. – № 1, С. 5 – 12.
2. Одегов Ю.Г. и др. Трудовой потенциал предприятия: пути эффективного использования / Ю.Г. Одегов, В.Б. Бычин, К.Л. Андреев: Под ред. Н.А. Иванова. - Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1991. - 172 с.
3. Ансофф И. Стратегическое управление: сокр. пер. с англ. / И. Ансофф. науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
4. Рєпіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління // Вісник Української академії державного управління при Президентові України. - 1998. - №2. - С. 262-271.

Бугайова М.В., к.е.н., доц.

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград, Україна

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ»: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Зростаючий інтерес до проблематики соціального капіталу, розуміння його сутності, змісту та формування серед суспільствознавців та економістів викликаний в першу чергу через зростання необхідності реінтерпретувати загальне поняття ресурсів та капіталу в контексті сучасних економічних трансформацій та пристосування до потреб соціальних та економічних наук. У період світових глобалізаційних перетворень Україна буде соціально, людино-орієнтовану державу, що передбачає необхідність забезпечення високої якості життя, стимулювання інноваційного розвитку економіки, підвищення ефективності виробництва, формування соціального капіталу. Зокрема, від останнього залежить соціально-економічний та інноваційний розвиток нашої держави. Саме цим пояснюється актуальність вивчення підходів до розуміння категорії «соціальний капітал», що базується в першу чергу на зарубіжному досвіді країн.

В історії дослідження соціального капіталу можна виділити кілька наукових напрямів, зокрема антропологічний, психологічний, соціологічний, найбільш яскравими

представниками яких є Ч.Лоброзо, З.Фрейд, М.Вебер, К.Юнг, Е.Феррі, Р.Парк, П.Бурдє, Дж.Коулман, Р.Інглетарт, Ф.Фукуяма, Л.Д. Ханіфан та ін. [4, 6].

Згадки про соціальний капітал, його структуру та функції в неявному вигляді, тобто без введення відповідної дефініції, можна зустріти в роботах А. Сміта, К. Маркса, Е. Дюркгейма, К. Менгера, російських економістів - П.І. Георгіївського, Г.П. Федотова та ін. Так, наприклад, К. Менгер у своїй роботі «Підстави політичної економії» пропонував виділити особливу категорію благ під назвою «відносини». До них, крім фірм, монополії, прав на видання і патентів він відносив коло покупців, відносини дружби і любові [3, 5].

Тема соціального капіталу у вітчизняних наукових дослідженнях є порівняно новою, про що свідчить наявність невеликої кількості публікацій. Економічні аспекти довіри як складової соціального капіталу досліджують В. Геєць, М. Горожанин, А. Колот, Т. Кричевська [1]. Специфіку соціального капіталу вивчають також Е. Гугнін, М. Лесечко, О. Сидорчук, В. Степапенко, В. Чепак та інші [2].

На сьогоднішній день існує безліч підходів до дослідження та визначення категорії «соціальний капітал». Разом з тим жоден з них поки не став універсальним і широкоживаним. Це пов'язано з багатоаспектністю досліджуваної категорії, відсутністю єдиного підходу до розуміння її сутності.

З точки зору сучасного розуміння в українській економічній літературі, соціальний капітал є ресурс, що відображає якість соціально-економічних взаємозв'язків та відносин в частині формування соціальної справедливості, норм людського співіснування та підприємницької діяльності, довіри у міжособистісних та інституційних відносинах на основі координації і кооперації заради взаємної вигоди. Здатність накопичення та використання елементів соціального капіталу, таких як здібності, освіта, знання, досвід, професіоналізм, фізичне і психічне здоров'я нації стали основним фактором розвитку країни.

Категорія «соціальний капітал» та її використання у науковій економічній літературі стала актуальною тільки останнім часом, але цей термін використовується вже протягом майже ста років в той час як ідеї, які стоять за ним датуються більш раннім періодом. Вперше категорія «соціальний капітал» була введена в обіг в кінці 60-х років 20-го століття в роботах Ліди Д. Хеніфен [8] і розглядалася нею, як «такі відчутні активи, що існують у повсякденному житті людей, а саме: доброзичливість, спілкування, співчуття, і соціальне спілкування серед окремих осіб і сімей, які становлять соціальну одиницю».

Для розкриття його сутності автор використовував такі категорії, як «товариство», «симпатія», а також досліджував соціальну взаємодію людей в рамках громади і родини [10].

У літературі в даний час можна виділити чотири підходи до дослідження сутності соціального капіталу: аналіз соціального капіталу з точки зору громади, мережевий, інституційний і синергетичний підхід [10].

В рамках підходу, що аналізує громаду, соціальний капітал асоціюється з клубами та асоціаціями, досліджуються можливості громади з генерування соціального капіталу, а також досліджуються його позитивні і негативні екстерналії.

Представники мережевого підходу - Марія Н. Астон, Констанція Насансон, Марк Грановеттера, Р. Берт, А. Портес - акцентують увагу на важливості вертикальних і горизонтальних зв'язків між людьми, на відносинах усередині громад і фірм [10].

Т. Скокпол, С. Нек, П. Коліе, В. Істелі, використовуючи інституційний підхід до дослідження соціального капіталу, розглядають вплив формальних інститутів на накопичення соціального капіталу в рамках груп [10]. На думку дослідників, добробут суспільства і фірм багато в чому залежить від злагодженості взаємодії, довіри, партнерства при вирішенні соціальних проблем.

Синергетичний підхід інтегрує мережевий і інституційний. Дослідження, проведені П. Еванс, Дж. Ішам, Д. Нараян, М. Вулкоком показали, що для забезпечення сталого

розвитку економіки необхідне партнерство бізнесу, суспільства і держави. На думку дослідників, держава не тільки створює суспільні блага, а й може сприяти тривалому альянсу між різними класами і групами [10].

Виходячи з сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень, соціальний капітал можна визначити як потенціал відносин, заснованих на чесності, довірі, взаємодопомоги, актуалізація якого призводить до соціального або економічного ефекту. Треба звернути увагу на те, що «капітальна» складова соціального капіталу проявляється в його здатності знижувати трансакційні витрати, невизначеність і ризик, підвищувати ефективність використання специфічних активів і т.д. Якщо фізичний капітал втілений в обладнанні та будівлях, то соціальний капітал є нематеріальною субстанцією. Соціальний капітал втілений у відносинах, існуючих між членами сім'ї, групи, суспільства, нерозривно пов'язаний з ними й тому не може продаватися або передаватися в користування або володіння. «Соціальна» складова соціального капіталу проявляється в тому, що його носієм є сім'я, група, суспільство, а накопичення і використання відбувається у відносинах між друзями, колегами по роботі, просто незнайомими людьми.

Отже, існуючі підходи до дослідження соціального капіталу мають ряд слабких сторін. По-перше, в більшості досліджень відсутній глибокий теоретичний аналіз досліджуваної категорії, не проводиться аналогія з економічним капіталом. Це призводить до відсутності чітких визначень, цілісних концепцій, підміни понять. По-друге, за винятком робіт П. Бурд'є і Дж. Коулмана, в роботах не пояснюється яким чином група, сім'я, суспільство генерує і накопичує соціальний капітал [7, 4]. По-третє, ряд дослідників, наприклад, Д. Родрік, справедливо відзначають негативний вплив на соціальний капітал, що накопичений суспільством, поділ його членів за національними і релігійними ознаками. Однак, мало хто говорить про негативний вплив на консолідацію суспільства високої диференціації населення за доходами і т.д. [9].

Вирішення зазначених недоліків і проблем неможливо без дослідження змін, що відбуваються в економічній науці та економічній системі, які вплинули на формування і розвиток категорії «соціальний капітал», вироблення розуміння категорії «соціальний капітал», тільки при наявності якої, можлива подальша побудова його структури, вивчення його функцій і механізму формування.

Література

1. Геєць В.М. Довіра як елемент соціального капіталу в економічному розвитку України / Економічна теорія. – 2010. – №3. – С. 8.
2. Гугнін Е. Феномен соціального капіталу / Е.Гугнін, В.Чепак / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 49–57.
3. Корицкий Э.Б., Нинчиева Г.В., Дмитриев А.Л Экономисты русской эмиграции Юридический центр Пресс, 2000 с. 286.
4. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж.Коулман // Общественные науки и современность. –2001. – № 3. – С. 122 –139.
5. Менгер К. Основания политической экономии [Электронный ресурс] / К. Менгер // Режим доступа: <http://ek-lit.agava.ru/men001.htm>
6. Фукуяма Ф, Доверие : социальные добродетели и путь к процветанию : пер с англ. / Ф.Фукуяма. – М.: АСТ Хранитель, 2006. – 730 с.
7. Bourdieu P., Wacquant L. An invitation to reflexive sociology. – Chicago, 1992.
8. Hanifan L.J. The Rural School Community Center// Annals of the American Academy of Political and Social Science – 1967. – p. 130 – 138.
9. Putnam. R. Who Killed Civic America? // Prospect. 1996. March – P. 66
10. Woolcock M., Narayan D. Social Capital: Implications for Development Theory // The World Bank Research Observer – 2000. – №15. – p. 225-251